

עפ"י הרי"ף. ומשמע לכאורה מדבריהם, דוקא כלי חרס שהם בולעים אף בצונן בדברים קשים והריפים, ואינם יוצאים מידי דפיקם, אבל לא בשאר כלים. ואולם הפרי-מגדים (יו"ד צא) כתב שהוא הדין בשאר כלים שאי אפשר להגעילם, אין להשתמש בהם בצונן אפילו דרך עראי. והטעם הוא משום חשש תקלה. וע' גם באגרות משה יו"ד ח"א כג).

ולדעת הרז"ה והרא"ש, כלי חמץ שנשתמשו בהם בצונן – מותר להשתמש בהם בפסח אפילו בחמין. והרא"ש הוסיף שבית שאור מותר להשתמש בו בפסח בצונן אך לא ילוש בו מצה לפי שממחר להחמיץ. וכן פסק בשלחן ערוך (תנא, כב).

ג. בית שאור וכדו' של חרס, נחלקו הפוסקים האם יש להם התר בהגעלה ברותחים אם לאו (ע' ברא"ש ותור"פ). ובשלחן ערוך (תנא, כב) פסק לאסור (וע"ש בהגר"א ובאה"ל).

ודנו הפוסקים בכלי טחינה לענין שימושם בפסח, שפעמים שמים בהם דברים חריפים.

ד. עתה נהגו העולם שלא להשתמש בפסח בכלי חרס ישנים של חמץ, אפילו תשימשם בצונן (רי"ף וש"פ).

כל דבר שתשימו בחמין בכלי שני, כגון קערות; כאשר משליך עליהם רותחים בכלי שני ומשהה אותם בתוכם עד שפולטים, שפיר דמי (רי"ף). ואם שימושו הוא בעירוי חמים מכלי ראשון, גם הגעלתו ע"י עירוי מכלי ראשון (תוס' שבת לט; או"ח תנא, ה).

וכלי חרס ששימושו בחמים בכלי שני; יש דעות בין הפוסקים האם מועילה להם הגעלה אם לאו. ואם מערים לתוכם מכלי ראשון – אסור לדברי הכל (עפ"י שו"ע ורמ"א תנא, א).

עוד בדיני הכשר כלים והגעלתם – ע' בסוף ע"ז ובחולין קיא.

דפים ל – לא

נה. א. נכרי שהלוה את ישראל על חמצו קודם הפסח, וכן ישראל שהלוה נכרי על חמצו – מה דין החמץ לאחר הפסח?

ב. בעל חוב הגובה את חובו, האם גובהו למפרע או מכאן ולהבא?

א. נכרי שהלוה את ישראל על חמצו (כלומר, שיגבהו בחובו בבוא זמן הפרעון) קודם הפסח, ועבר עליו הפסח ולבסוף גבה חמץ זה בחובו; –

לאבוי החמץ מותר בהנאה, כי בעל-חוב גובה את חובו למפרע והרי הוברר שהיה שייך לנכרי בפסח. לרבא – אסור, שמכאן ולהבא הוא גובה (והלכה כרבא. פוסקים).

ואם הרהי' (= משפן) את החמץ אצל הנכרי, ואמר לו שיהא קנוי לו 'מעכשיו' אם יגיע הזמן ולא יפרע – לדברי הכל מותר בהנאה, (ובלבד שלא קיבל עליו ישראל אחריות. תוס').

א. הרהינו ואמר לו 'מעכשיו', אעפ"י שהוא באחריות ישראל – מותר לאחר הפסח, שהרי הוא של נכרי וברשות נכרי (עפ"י מגן אברהם תמא סק"ב. ושם תמ סק"א נקט שמו"ר. ויש שכתבו שעבר בב"י ואעפ"כ לא קנסוהו לאחר הפסח – עפ"י השלמה, ארחות חיים ועוד).

ב. הרהינו בלא 'מעכשיו' – הרי זה חמץ של ישראל (לרבא) ברשות הנכרי, ואף שלדעת כמה מהראשונים אין עוברים עליו ב'בל יראה' מהתורה, מכל מקום צריך ביעור מדרבנן ואסור לאחר הפסח (עפ"י מהר"ם חלאה ועוד).

ג. הקנהו לנכרי 'מעכשיו' [אם לא אפרע לך עד יום פלוני], ולא הרהינו אצלו; הרא"ש אסור, והרא"ז מתיר אם הקנהו עתה בקנין חליפין וכד' ואין האחריות על ישראל. (בבאור דברי הרא"ש, ע' מקור חיים תמא; צ"ח; אחיעזר ח"ג ד). ובשעת הדחק יש להקל (ע' משנ"ב באה"ל ושעה"צ ר"ס תמא).
 ד. לדעת הרמב"ם (חמץ ד, ה) ורבנו אפרים (וע' גם בפרוש ר"ח במשנה), אין התר באמירת 'מעכשיו' אלא אם זמן הפרעון חל קודם הפסח, אבל אם היה לאחר הפסח – אסור, שהנכרי אינו קונה קנין גמור עד זמן הפרעון (ע' בבאור הדבר במהר"ם חלאה; ק"ג; אבי עזרי הל' חמץ ד, ד). והראב"ד ובעל העיטור והרא"ש והר"ן חולקים על כך (וכ"מ בפירוש רע"ב). ולדעת הראב"ד אם הגיע זמן הפרעון קודם הפסח, אפילו בלא 'מעכשיו' קנאו, שאין דין אסמכתא לעכו"ם [ולדעת הב"ה (תמא) אפילו לא הרהינו אצלו מותר. והח"י חולק]. ומכמה ראשונים אין נראה כן (ע' מ"מ; מג"א תמא סק"ב), ובשעת הדחק יש לסמוך על המקלים אפילו בלא 'מעכשיו' (עפ"י משנ"ב).
 ה. אם לבסוף לא בא לידי גביה, שפדאו בדמים – לדברי הכל אסור בהנאה כי נכרי אינו קונה משכון, ואין מועילה אמירת 'מעכשיו' אם לבסוף לא בא לידי גביה (תוס').

ישראל שהלוה נכרי על חמצו, ובכוא זמן הפרעון גבאו ישראל בחובו; לאביי הוברר שלמפרע היה של הישראל והריהו אסור בהנאה. (ולכן גם בתוך הפסח אסור להשהות חמץ זה – שמא לבסוף יבוא לידי גביה ונמצא עובר עליו למפרע. ראב"ד. וע' פרי חדש תמא, ג; שעה"מ חמץ ד, ג), ולרבא מותר, שאינו גובה אלא מכאן ולהבא.

ואם הרהינו אצל הישראל, אפילו אם לבסוף לא בא לידי גביה, אמרו משום רבי מאיר שעובר, כי סובר ישראל קונה משכון מן הנכרי [כמו ישראל מישאל – כדרכי יצחק], ולכן לאחר הפסח אסור בהנאה (בין אם הרהינו בשעת ההלוואה בין שלא בשעת ההלוואה. תוס'), אבל חכמים אומרים שישראל אינו קונה משכון מנכרי, הלכך אם לא בא לידי גביה לבסוף, מותר בין לאביי בין לרבא, ואף בפסח עצמו אינו עובר עליו. ואם לבסוף בא לידי גביה, לאביי אסור ולרבא מותר אלא אם הרהינו ב'מעכשיו' שאו קונה למפרע כאמור.
 א. הלכה כחכמים וכתבא, הלכך אין אסור אלא אם הרהינו אצלו ואמר לו 'מעכשיו' (עפ"י רא"ש; מהרי"ק קמח; טשו"ע תמא, ב). ואפילו הגיע הזמן קודם הפסח, אם הרהינו ולא אמר 'מעכשיו' – מותר אא"כ קיבל ישראל אחריות עליו (עפ"י משנ"ב סק"ט עפ"י השו"ע. ולדעת הראב"ד יש לאסור. עפ"י באה"ל. וכ"כ ההשלמה והמכתם ועוד).
 ויש שנקטו הלכה כרבי מאיר לאסור אף בלא 'מעכשיו', שישראל קונה משכון מנכרי (עפ"י מ"מ בדעת הרמב"ם ד, ד).

ב. לפירוש הרמב"ן [דלא כהרז"ה והתוס'], לפי המסקנא אפילו לאביי אין המלוה זוכה בחמץ למפרע, הלכך כשהמלוה ישראל אין עוברים על החמץ אלא אם היה מורהן אצלו – ומשום קניית המשכון, ולא משום הגביה למפרע. ולדעת חכמים – דוקא אם הקנה לו את החמץ מעכשיו.

ג. משכון חמץ של ישראל הניתן לישראל; כתב הט"ז (תמג סק"ד) שחיוב הביעור חל על הלווה שהוא בעל המשכון בעצם, ואעפ"י שבעל-חוב קונה משכון (וע' גם בשו"ת אחיעזר ח"ג ד, ד שהצדיק דבריו. וע' גם בקצות החשן שפח סק"ג בשם תשובת מיימוני). ויש שהוכיחו מדברי התוס' (כאן ובב"מ פא) דלא כהט"ז, שהואיל ובעל חוב קונה משכון, אין חיוב השבתה על הלווה (ע' שבט הלוי ח"ו נב). כאמור לעיל, לדעת רבי יהודה כל חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, אפילו הוא של נכרי. וכל האמור כאן הוא בשיטת רבי שמעון.

ב. בעל חוב; אביי אמר: למפרע הוא גובה – משעת ההלוואה. ואם הקדיש המלוה או מכר את הנכס המשועבד – הקדשו הקדש וממכרו ממכר. ורביא אמר: מכאן ולהבא הוא גובה, ואין הקדשו ומכירתו כלום.
א. הלכה כרבא.

יש אומרים שאם הרהיץ הנכס אצל המלוה ולא פדאו ממנו – לדברי הכל אם הקדישו המלוה – מוקדש. ודוקא ישראל מישאל, אבל ישראל מנכרי לדעת חכמים (שהלכה כמותם), או נכרי מישאל לדברי הכל, לא קנה את המשכון למפרע אלא אם אמר לו מעכשיו (רו"ה, מהר"ם חלאה. וכן הביא הריב"ש (שצו) מהרמב"ן בקדושין ח: [וצ"ע מדברי הרמב"ן בסוגיין. וע' גם ברמב"ן ב"מ מה:]. וע' נתיבות המשפט עב סק"ה; אחיעזר ח"ג ד, ד). ודוקא במטלטלין, אבל קרקע הואיל ועומדת בחזקת בעליה עד שעת גבייתה, אין הבעל-חוב קונה אותה למפרע אלא כשהקנה לו 'מעכשיו' (רו"ה). ויש סוברים שבע"ח אינו גובה למפרע אפילו אמר 'מעכשיו' או הרהיץ [ואפילו לאביי אינו גובה למפרע אלא בקרקעות ולא במטלטלין. ויש אומרים: דוקא בעשאו אפותיקי מפורש, ויש אומרים דוקא אם אמר לו שיהא שלו מעכשיו. ע' מאירי ומהר"ם חלאה]. ורק אם הרהיץ וגם הקנה לו בקנין מעכשיו – יכול להקדיש (עפ"י רמב"ן ורמב"ד. וע' שבת הלוי ח"ו נא).

ב. אם הקדיש או מכר את החוב; יש אומרים שאף לרבא מה שעשה עשוי (עפ"י מהר"ם חלאה; שו"ת מהר"ק פט ועוד). ויש חולקים (ע' מלחמות ה' פ"ד דב"ק; קצות החשן ריא סק"ה. ועתוס' ב"ב עז וקובץ ענינים).

ג. אם מכר / הקדיש המלוה את הנכס לאחר שהגיע זמן הגבייה; כתב התומים (קג סק"ו) שלדברי הכל ממכרו ממכר (וע' דבר שמואל).

לדברי הכל אם מכרו הלוה – המלוה בא וטורף מן הלקוחות בחנם, שהרי הנכס משועבד לו. וכן מן ההקדש יכול לטרוף ולגבות את חובו, וצריך להוסיף דינר (מדרבנן, שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון).

א. רש"י כתב שאין ההקדש חל כלל מפני שאין השדה ברשותו (וע' קצוה"ח קיז סק"ב ונתיה"מ לו סק"ג). ויש חולקים וסוברים שההקדש חל אלא שהמלוה יכול לגבות חובו ממנו כשאינו פורע לו (עפ"י תוס' גטין מ:).

ב. כל זה אמור רק בקדושת דמים, אבל הקדיש הלוה קדושת הגוף, כגון בהמה לקרבן – הקדש מפקיע מידי שעבוד (עפ"י רש"י ועוד). וזהו רק לרבא, אבל לאביי שלמפרע הוא גובה, אי אפשר ללוה להקדיש ולהפקיע מידי שעבוד (עפ"י תוס' גטין מ:). ולדעת הרמב"ם (מלוה יח, ז), ועוד, הקדישו הלוה – מוקדש, שאפילו קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד, ותיפדה הקרקע ותצא לחולין ויבוא בע"ח ויטרפנה.

דף לא

נו. א. חמץ שנמצא בחנות ועבר עליו הפסח; מלאי של ישראל ופועלי נכרים נכנסים לשם, או להפך – מה דינו?
ב. חמץ שנפלה עליו מפולת – האם עוברים עליו?

א. חנות של ישראל ומלאי של ישראל, ופועלי נכרים נכנסים לשם; חמץ הנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה (שאינן תולים החמץ בפועלים אלא מן המלאי הוא. רש"י). חנות של נכרי ומלאי של נכרי ופועלי ישראל נכנסים ויוצאים לשם – חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר.

יש גירסה מהופכת (ע"ח). הלכך יש לנקוט בכל אופן לאסור [ולכך סתם הרי"ף ולא הביא הלכה זו].

ודוקא לענין איסורי אכילה והנאה לאחר הפסח, אבל לענין השהיית החמץ שם בפסח, לעולם הולכים אחר הרשות; אם החנות של ישראל – חייב לבער. ואם של נכרי – אעפ"י שהניח שם ישראל את חמצו, אם נתייאש ממנו אין זקוק לבערו שהרי אינו מצוי אצלו (ראב"ד. וע"ע ברכת אברהם).

והפוסקים נקטו להלכה לילך אחר המלאי (עפ"י פר"ח ט"ז וב"מ תמט). וי"א שאם אין לתלות במלאי – שאינו של חמץ – הכל הולך אחר הפועלים (עפ"י ב"ח וש"ע הגר"ז שם). ויש שנקטו להקל בדבר כדין ספק דרבנן (עפ"י ח"י שם. וע' שארית שמחה נט).

ב. חמץ שנפלה עליו מפולת – הרי הוא כמבוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו. וכמה חפישת הכלב – שלשה טפחים. אמר רב חסדא: וצריך שיבטל בלבו.

א. רש"י פרש: צריך לבטל – שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו. ומשמע שמהתורה אינו עובר עליו. וכן כתב הר"ן (וכן צדד רבנו דוד בונפיד, וכ"כ הרשב"ץ בספרו 'בין שמועה' כו סע"א). ואילו לדעת הסמ"ק (סו"י צח) צריך ביטול מהתורה, כי מדאורייתא חמץ שנפלה עליו מפולת אינו כמבוער (וכן משמע מרבנו מנוח (חמץ ג, יא) ומתוס' רבנו פרץ כאן) [מלבד במפולת גדולה שאי אפשר לפנותה, שאז החמץ כמבוער מהתורה. ראשונים]. ולפי זה אם לא ביטל עד שנכנסה שעה ששית – צריך לפקח את הגל ולבערו. ואף לדעת רש"י והר"ן יש אומרים שצריך לפקח (חק יעקב, דלא כמגן אברהם).

ב. אם הכלב יכול לחפש אחריו, אפילו יש שם סכנת עקרב – חייב לשכור פועלים כדי להוציא את החמץ ולבערו (עפ"י תוס' לעיל ה; הגהות אשר"י. ויש מצדדים בדעת רש"י שאינו חייב – עפ"י חדושי הנצי"ב י: ועתוס' ב"מ מב).

ג. חמץ שנפלה עליו מפולת בענין שהכלב יכול לחפש אחריו – אסור לכתחילה להוסיף על המפולת לעשותה של שלשה טפחים שהרי עתה החמץ אינו כמבוער, ודומה לעושה אוצר מלכתחילה בתוך שלשים שאסור (שפת אמת).

ד. חמץ שנפלה עליו מפולת, בירושלמי אמרו להתיר (ע"ע בבאור הסברות במאירי; נוב"כ קמא יח; חדושי ר' שמואל ה. עמ' קמד). ויש ראשונים שכתבו לאסור (ע' בשו"ת הרשב"א ע; מג"א תלג סק"ז). ויש מי שכתב שלא התירו אלא במפולת שאין עתיד לפנותה אבל עתיד לפנותה אסור (עפ"י ט"ז תלג סק"ח). ונראה שאם כדאי לו לפנות את המפולת מפני שווי החמץ שתחתיה – אינה חשובה 'מפולת' וצריך לפקח ולבער. משיעורי הגרשו"א.

דפים לא – לב

נז. האוכל תרומת חמץ בפסח – מה דינו במזיד ובשוגג?

האוכל תרומת חמץ בפסח; אם היה שוגג על התרומה ועל החמץ – משלם קרן וחומש. כן סתמה משנתנו, כדעת רבי יוחנן בן גורי בברייתא הסובר זר שאכל תרומה משלם לפי מדה, הלכך משלם אף על פי שאין לה דמים. או אפשר אפילו אם משלם לפי דמים, סובר תנא דמתניתין כרבי יוסי הגלילי שהחמץ בפסח מותר בהנאה ויש לו דמים. וכן דעת רבי אלעזר חסמא בברייתא.

רבי עקיבא ורבי אליעזר בן יעקב פוטרם – שסוברים לפי דמים משלם וכיון שאין דמים לחמץ בפסח שהרי אסור בהנאה – פטור מכלום (ודרשו ונתן לכהן את הקדש – דבר הראוי להיות קדש. וזה אינו ראוי